

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

географічний факультет

(назва інституту/факультету)

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Ретроспективна географія з основами етнографії

(вказати назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

(вказати: обов'язкова)

Освітньо-професійна програма бакалавр

(назва програми)

Спеціальність 106 Географія, 014 Середня освіта (географія)

(вказати: код, назва)

Галузь знань Природнича географія

(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

географічний факультет

(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання українська

(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

Розробники: д.геогр.н., проф., завідувач кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Круль Володимир Петрович, к.геогр. н., асистент кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Добинда Ірина Петрівна

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів)

[http://www.physgeo.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[1694\]\[caf_pers_id\]=122&command s\[1694\]=item](http://www.physgeo.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[1694][caf_pers_id]=122&command s[1694]=item)

[http://www.physgeo.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[1694\]\[caf_pers_id\]=1075&command s\[1694\]=item](http://www.physgeo.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[1694][caf_pers_id]=1075&command s[1694]=item)

Контактний тел.

+38050603330 - Круль В.П.

+380994069763 - Добинда І.П.

E-mail:

v.krool@chnu.edu.ua

i.dobynda@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2301>

Консультації

Очні консультації - вівторок 13.00 - 14.30 (за попередньою домовленістю)

Онлайн консультації - понеділок 13.30 - 14.30 та четвер 14.40 - 15.30

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

На історичну географію, як окремих науковий предмет, чітко простежуються два погляди – географічний та історичний. Останній, не зважаючи на те, що за часом виникнення і тривалістю дії, є найпотужнішим, однак за доказовістю не є переконливішим. Більше того, опираючись на своє таке привілейоване часове становище, він є безапеляційним і бачить історичну географію тільки як менш вартісну історичну дисципліну. Виходячи з цього, географам доцільно більше звертати увагу на географічне бачення сутності історичної географії.

2. Мета навчальної дисципліни: полягає у виявленні об'єкту і предмету дослідження, структури історичної географії та її завдань, історії розвитку і становлення. Простеження особливостей перебігу природно-історичного процесу, загалом і в Україні, зокрема. Характеристика часово-просторових закономірностей заселення і подальшої історичної динаміки території держави від палеоліту і до новітніх часів. З'ясування походження українців на їхніх етнічних землях та появи на них некорінних етносів. Дослідження хронологічної та просторової зміни демографічних показників українського та інших народів, що замешкують землі України.

3. Основним завданням вивчення дисципліни є теоретична та практична підготовка студентів із наступних питань:

- характеристика науково-методологічної організації історичної географії та її складових;
- ретроспективні особливості розвитку історичної географії та характерні риси її етапів;
- природно-історичний процес як передумова розвитку первісного суспільства, особливості та місце у ньому території України;
- географічний аналіз особливостей заселення й освоєння території України від палеоліту і до кінця ХХ століття;
- етногенез українців у межах суцільної української території;
- характеристика походження та територіального розповсюдження національних меншин в Україні та їхні демографічні показники.

4. Пререквізити. Для підвищення ефективності засвоєння курсу студенти в попередньому семестрі вивчають дисципліну "Краєзнавство"

5. Результати навчання

- ✓ У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**: основні поняття ретроспективної (історичної) географії, особливості, завдання, функції, структуру, методи та часові особливості розвитку; розуміти й аналізувати природно-історичний процес, його чинники і складові; основні особливості залюднення і господарського освоєння території сучасної Української держави; основні поняття теорії походження етносів, аналізувати генеалогію українців та географічні особливості поширення етносів в Україні.

✓ Студенти повинні **уміти** характеризувати науково-методологічну організацію ретроспективної (історичної) географії та її складових; виявляти ретроспективні особливості розвитку історичної географії та встановлювати характерні риси її етапів; висвітлювати природно-історичний процес як передумову розвитку первісного суспільства, визначати особливості та місце у ньому території України; здійснювати географічний аналіз особливостей заселення й освоєння території України від палеоліту і до кінця ХХ століття; з'ясовувати етногенез українців у межах суцільної української території; дати характеристику походженню та територіальному розповсюдженню національних меншин в Україні та проводити їхню демографічну характеристику.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни _____												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	4	7	3	90	3	22	22	-	-	46	-	іспит
Заочна	4	7	3	90	3	8	4	-	-	78	-	іспит

3.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Парадигма історичної географії. Дослідження природно-історичного процесу												
Тема 1. Науково-методологічна організація ретроспективної географії та її складових	5	2				3							
Тема 2. Історія розвитку ретроспективної географії	5	1				4							
Тема 3. Природно-історичний процес та особливості його вивчення	11	2	6			3							
Разом за ЗМ1	21	5	6			10							
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Географічні особливості заселення й освоєння території України за історичний період часу												

Тема 4. Історико-географічний аналіз взаємодії суспільства і природи в Україні за привласнюючого господарства	15	1	10			4						
Тема 5. Географічні особливості заселення й освоєння території України від початків відтворюючого господарства і до бронзової доби	6	2				4						
Тема 6. Історична географія України від перед скіфського часу і до періоду Русі-України	14	2	6			6						
Тема 7. Історична географія України у XIV-XX століттях	8	2				6						
Разом за ЗМ 2	43	7	16			20						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 3. Етноси в Україні, територіальні та часові особливості їхнього поширення											
Тема 8. Поняття про етнос та етнічні процеси	8	3				5						
Тема 9. Етногенез українського народу	8	3				5						
Тема 10. Етнічний склад населення України: походження на території держави національних меншин та їхнє географічне поширення	10	4				6						
Разом за змістовим модулем 3	26	10				16						
Усього годин	90	22	22			46						

3.2.1. Теми семінарських або практичних, або лабораторних занять

№	Назва теми
1	Заселення і господарська спеціалізація території Західної України в середньому і пізньому голоцені
2	Центри заселення території Західної України під час середнього і пізнього голоцену
3	Організація заселенського простору Західної України

4	Пересічний час виникнення населених пунктів Західної України
---	--

3.2.2. Тематика індивідуальних завдань

№	Назва теми
1	
2	
...	

3.2.3. Самостійна робота

№	Назва теми
1	Науково-методологічна організація ретроспективної географії та її складових
2	Часові особливості розвитку ретроспективної географії
3	Природно-історичний процес та особливості його вивчення
4	Історико-географічний аналіз взаємодії суспільства і природи в Україні за привласнюючого господарства
5	Географічні особливості заселення й освоєння території України від початків відтворюючого господарства і до бронзової доби
6	Історична географія України від передскіфського часу і до періоду Русі-України
7	Історична географія України у XIV-XX століттях
8	Етногенез українського народу
9	Етнічний склад населення України: походження на території держави національних меншин та їхнє географічне поширення
10	Класифікація етносів
11	Етнорегіональні особливості України

* ІНДЗ – для змістового модуля, або в цілому для навчальної дисципліни за рішенням кафедри (викладача).

4. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю

При вивченні дисципліни «Ретроспективна географія з основами етногеографії» рекомендується використовувати такі методи і форми контролю:

1. Для контролю засвоєння лекційного матеріалу: письмові модульні контрольні роботи; поточне тестування; оцінка за індивідуальне навчальне завдання; звіти, реферати; доповіді, участь в дискусії; есе, участь в онлайн-дискусії та коментування електронних навчальних матеріалів, інші види індивідуальних та групових завдань; підсумковий тестовий іспит.

2. Для контролю і оцінювання практичних робіт: практична перевірка і оцінювання кожної практичної роботи; презентації результатів виконання завдань.

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання можуть бути:

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- реферати;
- графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- контрольні роботи.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни, за умови, що кожна тема повинна бути здана хоча би на мінімальну оцінку.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота											Сума	
Змістовий теоретичний модуль №1			Змістовий теоретичний модуль № 2				Змістовий теоретичний модуль № 3			Практичний модуль		Іспит
Н.Е.1.1.	Н.Е.1.2.	Н.Е.1.3.	Н.Е.2.1.	Н.Е.2.2.	Н.Е.2.3.	Н.Е.2.4.	Н.Е.3.1.	Н.Е.3.2.	Н.Е.3.3.			
5	5	5	4	4	4	3	5	5	5	15	40	100

5. Рекомендована література

5.1. Базова (основна)

Література до змістового модулю 1

1. *Винокур І. С., Телєгін Д.Я.*. Археологія України: Підручник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 480 с.
2. *Дністрянський М.С.* Етногеографія України. – Львів: Видавнич. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
3. *Крип'якевич І.П.* Історія України. – Львів: Світ, 1990. – 520 с.
4. *Круль В.П.* Історична географія Західної України: Конспект лекцій / За ред. Я.І. Жупанського. – Чернівці: Рута, 1999. – 46 с.
5. *Круль В.П.* Краєзнавство: історична географія. Конспект лекцій / За ред. Я.І. Жупанського. – Чернівці: ЧДУ, 1999. – 107 с.
6. *Круль В.П.* Ретроспективна географія поселень Західної України: Монографія. – Чернівці: Рута, 2004. – 382 с.
7. *Круль В.П.* Ретроспективна географія з основами етнографії: навчальний посібник / В.П. Круль. - Чернівці: Родовід, 2014. - 296с.
8. *Круль В.П.* Ретроспективна географія з основами етнографії: підручник / В.П. Круль. - Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2017. - 376 с.
9. *Основи етнології: навч. посібник для викон. Практичних робіт / Укл. В.П. Круль.* – Чернівці: Рута, 2006. – 144 с.
10. *Пастернак Я.* Археологія України. – Торонто, 1961. – 790 с.
11. *Толочко П.П., Козак Д.Н., Моця О.П. та ін.* Давня історія України. – К.: Либідь, 1995. – Кн. 2. – 224 с.
12. *Трубчанінов С.В.* Історична географія України – Кам'ян.-Подільський: Оіюм, 2003. – 168 с.
13. *Шаскольський І.П.* Историческая география // Вспомогательные исторические дисциплины. – Л.: Наука, 1968. – Т.1. – С. 95-118.
14. *Юрій М.Ф.* Етногенез та менталітет українського народу. – Чернівці, 1997. – 170 с.
15. *Юрій М.Ф.* Етнологія: навчальний посібник. – К.: Дакор, 2006. – 360 с.

5.2. Допоміжна

1. *Воропай Л.І.* Досвід проведення історико-географічних досліджень // Фізична географія та геоморфологія. – К.: Вища школа, 1976. – Вип. 15. – С. 16-21.
2. *Гольденберг Л.А.* Развитие отечественной исторической картографии // Вопросы истории. – 1974. – № 7. – С. 33-48.
3. *Гумилев Л.Н.* Этногенез и биосфера Земли. - Л.: Гидрометеиздат, 1990. – 528 с.
4. *Гуржій І.О., Молодчиков О.В.* Стан і завдання історико-географічних досліджень на Україні // Український історико-географічний збірник. – К.: Наук. думка, 1971. – Вип. 1. – С. 3-33.

5. Жекулин В.С. Историческая география ландшафтов. – Новгород, 1972. – 232 с.
6. Жекулин В.С. Историческая география: Предмет и методы. – Л.: Наука, 1982. – 224 с.
7. Иофа Л.Е. О значении исторической географии // География и хозяйство. – М., 1961. – Сб. 11. – С. 96-102.
8. Историческая география и проблемы географического прогнозирования / Сост. Воронин Л.И. – Черновцы, 1976. – 69 с.
9. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. - М.: Наука, 1987. – 440 с.
10. Наулко В.І. Етнічний склад населення УРСР. – К., 1965. – 136 с.
11. Петров В. Походження українського народу. – К.: МП „Фенікс”, 1992. – 192 с.
12. Підгородецький П.Д. Исторична фізична географія // Фізична географія та геоморфологія. – К.: Вища школа, 1976. – Вип. 15. – С. 9-15.
13. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України. – К.: Либідь, 1996. – 272 с.
14. Пономарьов А. Українська етнографія. – К.: Либідь, 1994. – 320 с.
15. Романчук С.П. Историчне ландшафтознавство: теоретико-методологічні засади та методика антропогенно-ландшафтних реконструкцій давнього природокористування: Монографія. – К.: ВЦ „Київський університет”, 1998. – 146 с.
16. Современная этнопсихология. Хрестоматия / под. общ. ред. А.Е. Тараса. – Мн: Харвест, 2003. – 168 с.
17. Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії. – К.: Наук. думка, 1990. – 560 с.
18. Хоптяр Ю.А. Етнологія. – Кам.-Поділ.: ПП. Мошак М.І., 2005. – 144 с.
19. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. – К.: Либідь, 1992. – 376 с.
20. Яцунский В.К. Историческая география. История её возникновения и развития в XIV-XVIII веках. - М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 332 с.

6. Інформаційні ресурси